

Mítoszok és előítéletek

A Fórum Kisebbségkutató Intézet konferenciája Csölösztón

A történelem és a nyelvészet határterületein járva szervezett tudományos konferenciát a Fórum Kisebbségkutató Intézet, hiszen a Somorja mellett 2004. december 7-én megrendezett tanácskozás központi témája a történelmi családneveknek a szlovák helyesírás szerinti átírása volt. Egy olyan probléma, amely már több mint 2 évtizede okoz gondot a szlovák és a magyar tudományosság képviselőinek.

A Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma Kisebbségi Kultúrák Szekciójának támogatásával és a Gramma Nyelvi Iroda társszervezésében megrendezett tudományos tanácskozást Bíró Ágnes, a Kulturális Minisztérium államtitkára nyitotta meg, aki többek között a történészek és történelemtanárok felelősségéről beszélt, hiszen elsősorban ők azok, akiknek tenniük kell azért, hogy a köztudatot minél kevesebb a másik néppel szembeni előítélet terhelje. Az államtitkár szerint az előítéletek nemcsak a másik nemzet ellen irányulnak, hanem egyben öncsalásként, önámításként működve saját problémáinkat is eltakarják.

A megnyitó helyénvaló szavait tanulságos előadások követték. Az első előadók azokat a momentumokat igyekeztek felvillantani, amelyek a magyar és szlovák történelemtudat közötti közeledést terhelik, miközben nemcsak ezek számbavételére törekedtek, hanem megpróbálták felmutatni azokat az alternatívákat is, amelyek által ezek kiküszöbölhetőek lehetnek. Tették mindezt annak tudatában, hogy a két nemzeti történetírás közötti szakadékokat ugyan be nem tudják temetni, hidakat azonban építhetnek.

Szarka László, az MTA Kisebbségkutató Intézetének az elnöke, a dualizmus korának legsúlyosabb örökségét, az asszimiláció jelenségét járta körbe kitűnő előadásában. A korszak nagy paradoxona ugyanis, hogy noha elődeink közös hazában éltek, a mai magyarnak és szlováknak egészen más jut eszébe erről a korszakról: a szlovák köztudat az erőszakos magyarosítás időszakaként, a magyar pedig a modernizáció és a fellendülés korszakaként látja. Előadásában Szarka László az érintett időszzakkal kapcsolatos szlovák és magyar sztereotípiákat szedte lajstromba, majd felhívta a figyelmet arra, hogy a történészek számára korai lenne bármiféle elhamarkodott következtetések levonása mindaddig, amíg a kétségkívül erős asszimiláció okainak alapos társadalom- és gazdaságtörténeti jellegű vizsgálata le nem zajlott. Márpedig ez a munka éppen csak, hogy elkezdődött. Addig is fontos azonban tudatosítani, hogy sem az asszimilációt, sem pedig a modernizációt nem lehet a kor ösz-

szefüggéseiből kiragadva vizsgálni. Az asszimiláció és a modernizáció közötti kapcsolat ugyanis több mint nyilvánvaló.

A szlovák–magyar történész-vegyesbizottság szlovákiai társelnöke, Peter Zeleňák a huszadik század vitára okot adó momentumait vette számba. Kifejtette, hogy számos kérdésben vannak eltérések a két nemzet történészei között, a gond az, hogy még azok a témák is át vannak politizálva, amelyekben már születhetett volna pragmatikus megoldás.

Egészen más megközelítést alkalmazott Viliam Kratochvíl, a Comenius Egyetem Történelem Tanszékének metodikusa. Kratochvíl, akinek egész eddigi oktatói és tankönyvírói tevékenysége az előítéletektől és ellenségképtől mentes történelemtanítás és történelemtankönyvek megteremtését szolgálta, a történelemtankönyv-írók felelősségét boncolgatta. A legnagyobb gondnak azt nevezte, hogy a tankönyveket író szakemberek, mintha nem tekintenék tudományos műnek a tankönyvet, így a monográfiákban és tudományos tanulmányokban alkalmazott tárgyyszerűséget és objektivitást nem is alkalmazzák benne. Az előadó a multiperspektívikus szemléletű tankönyvek fontosságát kiemelve hangsúlyozta, hogy az ilyen tankönyveknek nem arra kell törekedniük, hogy elmosssák, és láthatatlanná tegyék a történelmi eseményeket érintő véleménykülönbségeket, hanem arra, hogy megértsék a diákokkal a különböző vélemények okait, s megtanítsák őket mások vélemények tolerálására.

Milan Zemko, a SZTA elnökségének tagja a szlovák történetírás adósságait igyekezett számba venni. Véleménye szerint, ugyanis mindkét oldalon bizonyos fajta szemléletváltásra, s épp az előző előadó által hangsúlyozott több szempontú látásmódra van szükség. Szerinte ugyanis nem az a gond, hogy a szlovák történetírás pozitívan értékeli Trianont, hanem az, hogy nem igyekszik megérteni, hogy a kisebbségbe került magyarok számára ugyanez az esemény – érthető okokból – negatív kicsengésű. Milan Zemko előadásának talán legfontosabb üzenete az volt, amikor arra hívta fel a figyelmet, hogy szlovák részről szükséges lenne a magyar kisebbség megkövetése a második világháborút követő őket ért sérelmek miatt.

Mint a tanácskozást követő tartalmas vita igazolta, a legnagyobb visszhangot a történelmi magyar családnevek szlovák helyesírás szerinti átírásáról szóló előadások váltották ki a hallgatóságból. A téma felvezetője, Szabómihály Gizella, a Gramma Nyelvi Iroda munkatársa, tárgyyszerű és higgadt előadásában a jelenlegi nyelvi szabályozás tarthatatlanságára hívta fel a figyelmet. Az európai gyakorlatra is kitérve konkrét példákon keresztül igazolta, hogy a magyar történelmi családnevek átírása – amely során *Bocskai*ből *Bočkaj*, *Batthyány*ből *Batáni*, *Czuczor*ből pedig *Cucor* lett – nemcsak a jó ízlést sérti, hanem egy teljesen következtelen és betarthatatlan szabályozáson alapul. Emellett a szlovák helyesírási gyakorlat még diszkriminatív is, hiszen míg a magyar személyiségek neveit átírják, addig a szlovák nemzeti mozgalom alakjainak (pl. *Viliam Paulíny Tóth*) nevét, a hagyományos írásmód szerint használják.

Chrenková Edita a már említett helyesírási gyakorlatból következő anomáliákra hívta fel a hallgatóság figyelmét. Ez a fajta írásmód ugyanis különböző családokat mos össze, hiszen a *Széchényi* és a *Szécsényi* családok neveit egyformán *Sečéni*-ként írják át. Az előadó szerint ez a gyakorlat nemcsak a nemzetközi bibliográfiai normáknak mond ellent, hanem a szlovák olvasót is infantilizálja, s fontos kultúrtörténeti információktól fosztja meg.

A konferencia utolsó előadója, Mészáros Klára, aki a pozsonyi Egyetemi Könyvtár munkatársa, emotív előadásban vázolta fel a történelmi családnevek írásának gyakorlatát a 18. századtól a napjainkig. Előadásából kiderült, hogy a történelmi családnevek átírását előíró szabálynak nincs előzménye a Kárpát-medence történetében. Az előadó az érintett családok és személyek jogaira is felhívta a figyelmet, hiszen a családnév megváltoztatása sérti az egyéni jogokat.

Az előadásokat élénk vita kísérte, mely kedvező, bár kicsit torz képet vetített elénk, hiszen úgy tűnt mindenki rosszalja ezt a gyakorlatot, s egyetért azzal az ötlettel, hogy változtatni kell rajta. Nem voltak azonban jelen azon intézmények képviselői (pl. a Matica slovenská), amelyek feltehetően másként gondolkodnak erről. Az azonban mindenesetre megnyugtató, hogy a jelenlévő szlovák történészek szintén károsnak tartják a jelenlegi gyakorlatot, sőt a Ludovít Štúr Nyelvtudományi Intézet igazgatója szintén ezen a véleményen van.

Ezt az egyetértést a konferenciát lezáró értékelésében a Kulturális Minisztérium képviselőjében jelenlévő Dohányos Róbert is fontosnak tartotta kiemelni, aki kifejezte azt a szándékot is, mely szerint a közeljövőben hivatalosan is fel kívánnak lépni a történelmi családnevek transzkripciójának efféle gyakorlatával szemben, amely – mint mondta – az uniós normákkal sem egyeztethető össze.

A résztvevők véleménye szerint a konferencia tökéletesen betöltötte feladatát. Nyugodt hangvétellű, szakmai vitát indított néhány olyan kérdésről, amelyek megoldásra várnak. Reméljük, a folytatás is ilyen eredményes lesz.

Simon Attila

MAGYAROK SZLOVÁKIÁBAN (1989-2004)

**Összefoglaló jelentés
A rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig**

I. kötet

Szerkesztette
Fazekas József
Hunčík Péter

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Lilium Aurum Könyvkiadó
Somorja–Dunaszerdahely, 2004

